

Newsletter-ul este elaborat în baza emisiunii radiofonice din 26 septembrie 2015, realizate de Asociația pentru Politică Externă (APE) în comun cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Emisiunea este difuzată de postul public Radio Moldova și de Radio Vocea Basarabiei. Emisiunea radio și Newsletter-ul sunt parte a proiectului FES și APE „Dialoguri de politică externă”. Conținutul poate fi preluat liber cu menționarea sursei.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • SEPTEMBRIE 2015 • NR.9 (114)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Materialele sunt realizate de Lina Grâu – expert pe politică externă și relații internaționale, coordonator de programe APE.

TEMELE EDIȚIEI:

1. Propaganda – informație sau armă? **Alex Grigorievs:** Mi-e tare teamă pentru Moldova
2. **Valeriu Vasiliță:** S-ar putea ca subdezvoltarea domeniului informațional să genereze probleme mult mai mari pentru viitorul Republicii Moldova
3. **Dunja Mijatović:** Provocările și incitarea la violență nu sunt libertate de expresie, ci anarhie.
4. **Daisy Sindelar:** Propaganda are drept scop demolarea unității naționale în țările către care se îndreaptă

Ultima perioadă a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru Republica Moldova.

Echipa de negociatori ai Fondului Monetar Internațional (FMI) a anunțat că nu va negocia pe marginea semnării unui nou acord de creditare pentru Republica Moldova atâta timp cât Chișinăul nu va numi în funcție un guvernator al Băncii Naționale a Moldovei. Dorin Drăguțanu și-a anunțat demisia din această funcție pe 21 septembrie, cu o zi înainte de sosirea Misiunii FMI. În lipsa finanțării externe, Republica Moldova riscă încă în acest an să nu mai fie capabilă să susțină plățile sociale. UE, Banca Mondială și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, dar și programul Compact al SUA au sîstat programele și asistența oferite Republicii Moldova, în așteptarea unor acțiuni concrete în lupta cu corupția și stabilizarea sectorului financiar.

Gaura din sectorul bancar a dus la o depreciere considerabilă a monedei naționale, creșterea prețurilor și tarifelor și scăderea nivelului de trai a populației. Primul ministru Valeriu Strelț recunoaște că Republica Moldova este într-o criză fără precedent după 1992 încoace.

Pe 22 septembrie în stațiunea Neptun de pe litoralul românesc al Mării Negre a avut loc ședința comună a guvernelor de la Chișinău și București. Premierul român Victor Ponta a declarat că, răspunzând la situația de criză cu care se confruntă Republica Moldova după ce donatorii occidentali și-au suspendat finanțarea, România va acorda Chișinăului un împrumut de 150 milioane euro, cu o dobândă minimă, pentru o perioadă de cinci ani. Pentru a intra în vigoare, viitorul acord de creditare trebuie să treacă ratificarea parlamentelor din cele două capitale.

Pe 6 septembrie la Chișinău a început un miting de angajare anti-corupție organizat de Platforma Demnitate și Adevăr, platformă civică constituită din lideri de opinie cunoscuți în Republica Moldova, care a cerut demisia Guvernului, a președintelui, dizolvarea Parlamentului și alegeri parlamentare anticipate. Protestatarii au instalat corturi în Piața Marii Adușiri Naționale. Liderii ai unor formațiuni de stînga, printre care și liderul socialiștilor Igor Dodon, dar și cel al formațiunii „Partidul Nostru”, Renato Usatii, au anunțat noi acțiuni de protest pentru această toamnă, iar în seara zilei de 24 septembrie au instalat corturi în fața Parlamentului.

Departamentul de afaceri externe al UE a anunțat înființarea unei echipe de reacție rapidă pentru combaterea propagandei Federației Ruse. Echipa, care va include până în zece funcționari și profesioniști în mass-media vorbitori de limbă rusă din statele membre ale UE va fi complet operațională până la sfîrșitul lunii septembrie și va fi parte a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE). Oficialii europeni spun că este un prim pas în răspunsul SEAE la îngrijorările tot mai mari din Europa de Est și Țările Baltice cu privire la influența destabilizatoare a programelor informative de limbă rusă care provin din Rusia.

Propaganda – informație sau armă?

Ofensiva informațională a Federației Ruse a fost prezentă în spațiul post-sovietic pe toată perioada de după destrămarea URSS, dar de cele mai multe ori aceasta era percepută de autoritățile noilor state independente drept un soft-power aproape inocent al Moscovei care se încadra în principiile democrației și libertății de expresie. Puține au fost statele care au luat măsuri din start pentru a-și proteja spațiul informațional, iar experții consideră că acesta a și fost unul dintre

factorii care a făcut în timp diferența dintre situația în care se află acum Țările Baltice, pe de o parte, și Ucraina și Republica Moldova, pe de altă parte.

Experții ucraineni atrag atenția că anexarea Crimeii și ofensiva militară din Donbass au fost precedate de un puternic atac propagandistic. „Războiul hibrid urmărește nu atât victoria, cât crearea haosului pe teritoriul inamicului și, cel mai important, crearea haosului în

opinia publică – când propriii cetățeni vor lupta împotriva propriei țări, de partea Rusiei. Acest lucru îl vedem foarte clar în Crimeea și Donbass, când cetățenii Ucrainei luptă împotriva propriei țări în rândurile forțelor speciale și a trupelor ruse”, notează expertul ucrainean *Grigori Perepelîtea*. Acest aspect sună cu atât mai îngrijorător cu cât în ultimele luni s-au amplificat atacuri similare ale propagandei rusești la adresa Republicii Moldova.

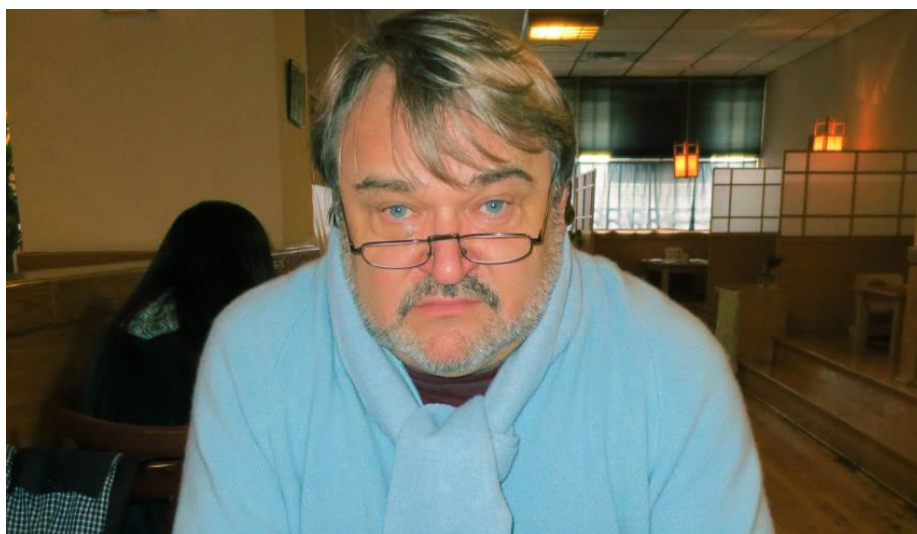
Pentru a se opune influenței propagandei în Țările Baltice există subdiviziuni speciale în cadrul instituțiilor de forță care analizează principalele teze și mecanisme de influență exercitate de Kremlin. Setul de instrumente pare să fie limitat – aceleași tactici sunt aplicate, cu mici variațiuni, și în Republica Moldova, și în Ucraina, și în Țările Baltice.

Ramunas Bogdanas, editorialist extern la agenția de știri Delfi de la Vilnius, spune că Ministerul Apărării al Lituaniei are un departament specializat pe analiza informațiilor și acesta a identificat zece domenii care sunt prioritar atacate din punct de vedere informațional de Rusia.

Ținta numărul unu este istoria Lituaniei, urmată de încercările de a discredita forțele armate naționale, apoi UE și NATO, ca instituții. A patra țintă este calitatea Lituaniei de membru NATO – propaganda povestește cât de rău este să fii membru NATO și cât de mult costă. Al cincilea subiect sunt relațiile nu fără probleme dintre Lituania și Polonia. Alte ținte sunt cultura, sportul, energia – un domeniu în care Lituania a progresat spectaculos în ultimii cinci ani. Se speculează de asemenea oprimarea vorbitorilor de limbă rusă. Încă o temă foarte populară care este exploatată de pe vremea războaielor din Cecenia este faptul că teroriștii se antrenează în Lituania.

O altă teză care se induce cu insistență este că la putere sunt doar hoți, că aceștia nu merită să conducă țara, că lucrurile merg din ce în ce mai prost și că trebuie debarcați. O altă părghie este inducerea unei stări de nihilism a oamenilor în raport cu propria istorie, când se spune că țările lor sunt mici, că nu pot face nimic singure și trebuie să se subordoneze cuiva. Se încearcă de asemenea acreditarea ideii că țări ca Lituania, Ucraina sau Republica Moldova au istorie comună cu Rusia.

Alex Grigorievs: Mi-e tare teamă pentru Moldova

Expertul leton Alex Grigorievs, vicepreședinte al Alianței internaționale a ONG-urilor pentru securitate și democrație, fost director al Institutului Democrat Național (NDI) de la Chișinău în perioada 2003-2010, spune că dacă situația internațională ar fi fost alta, evoluțiile de la Chișinău ar fi putut fi privite ca „boli ale creșterii”. „Dar actualele circumstanțe interne și externe comportă un pericol major pentru însăși existența țării ca stat și națiune”, spune Alex Grigorievs.

■ **Lina Grău:** Ce este propaganda și cât de conștientizat este acest fenomen în vecinătatea Rusiei și în Occident?

■ **Alex Grigorievs:** În Letonia, publicul larg și specialiștii știu deja că are loc o agresiune informațională din partea Federației Ruse. Eu încerc să nu folosesc cuvântul „propagandă”, pentru că el și-a căpătat un anumit sens în Uniunea Sovietică – în URSS „propagandă și agitație” însemna că „noi avem aceste convingeri și depunem efort pentru a le aduce la cunoștință și altora”. Dar ceea ce face acum Rusia este departe de o simplă

aducere la cunoștință a unor viziuni – este, într-adevăr, o agresiune informațională, este ceea ce în recentul raport al expertului britanic Peter Pomeranțev se numește „echivalarea informației cu arma”.

De facto, de multe ori acolo nici măcar informație nu este. Pentru că, ce vedem? Vedem nu o interpretare a unui fapt, ci crearea acestuia – adică sunt angajați actori și este creat un pretins eveniment, după care acesta este tirajat. Sau sunt inventate lucruri care nu au nimic în comun cu realitatea, după care, din nou, sunt tirajate. Sau sunt create mituri – de exemplu despre bendero-fasciști în Ucraina. Și sunt o mulțime de astfel de metode.

Noi în Letonia ne-am confruntat cu acest fenomen cam un an în urmă și, la fel, nu prea știam ce să facem. Dar destul de repede letonii au interzis un post care retransmitea televiziunea rusească, la noi a fost interzis canalul pentru trei luni, după care postul respectiv a încercat să tempereze și să schimbe un pic politica – oricum menține în ore de maximă audiență știrile din Rusia, dar cel puțin mai dă și EuroNews, și BBC, și altceva – deci au măcar un pic de diversitate pentru cei care chiar o caută.

Iată de ce, din punctul meu de vedere, acesta este ca un izvor otrăvit, care trebuie interzis, închis și care nu trebuie difuzat. Dar de multe ori se întâmplă așa că această agresiune informațională, dacă îi închizi ușa, începe să intre pe geam. Deci, anumite interdicții trebuie să existe, dar aceasta nu trebuie să fie unica metodă de luptă.

■ **Lina Grău:** Cum poate fi combătută propaganda?

■ **Alex Grigorievs:** Acum, există deja metode de combatere foarte eficiente. De exemplu, site-ul ucrainean StopFake.org, care este foarte eficient. Acolo sunt identificați de exemplu actorii care joacă în subiectele de propagandă rusească – o dată persoana este președinte al comisiei electorale în Crimeea, în alt reportaj participă la demonstrația de lângă Rada Supremă, în al treilea aceeași actriță povestește despre atrocitățile ucro-fasciștilor în Donbass și așa mai departe. Și așa, fapt după fapt, ei scot la iveală minciuna propagată de Federația Rusă. Și este o metodă foarte eficientă.

În plus, trebuie să încercăm să le atragem atenția oamenilor la propriile lor probleme. Ceea ce Rusia încearcă să prezinte drept o conspirație internațională împotriva rușilor bineînțeles că este un lucru fals, dar acest subiect are menirea de a le sustrage atenția rușilor din interiorul Federației Ruse de la problemele reale care există cu propriul lor guvern care nu mai are mult și îi va pune în situația de a face foame. Iar pentru rușii, sau pentru vorbitorii de limbă rusă, din afară politica este de a-i convinge că sunt nedreptățiți, umiliți, că drepturile lor civile și umane nu sunt respectate. Sarcina este de a-i convinge în primul rând pe aceștia, astfel ca apoi ei să facă presiuni și să convingă diferite organizații neguvernamentale și opinia publică din țările în care se află. Este un prim pas în strategia de pregătire a unificării „lumii ruse”.

■ **Lina Grău:** De ce credeți că este nocivă, care sunt pericolele reale ale propagandei, sau ale agresiunii informaționale, așa cum o numiți Dvs.?

■ **Alex Grigorievs:** Toată această otrăvă, tot acest lichid toxic care curge din posturile de televiziune și de pe site-urile rusești este

parte a unei concepții sau a unei ideologii mai ample. Aceasta este ideologia „Lumii Ruse” (Russkii Mir). Denumirea în sine parcă nu presupune nimic rău. Și eu o vreme am considerat că, da, cu o anumită parte a ființei mele fac și eu parte din lumea rusă – îmi place poezia rusă, îmi place limba rusă, eu și acum consider că Putin nu are monopolul asupra limbii și a culturii ruse.

Dar în mintea ideologilor de la Kremlin cuvintele „lumea rusă” au căpătat o semnificație total diferită. Și această semnificație este nocivă, este negativă în primul rând pentru toți vecinii Rusiei și pentru întreaga ordine mondială care s-a constituit după încheierea războiului rece. Esența acestei concepții constă în faptul că rușii sunt o națiune divizată – iar noi știm cine se mai considera „națiune divizată” la sfârșitul anilor 1930; că ei sunt înconjurați de dușmani interni și externi; că frontierele existențe pot și încălce, pentru că acestea sunt nedrepte și nu sunt legitime, deci pot fi încălce, inclusiv încălce cu forța; că există o genă rusească deosebită care nu există la alte națiuni – iată încă o teză cunoscută...

Practic, este concepția cunoscută, restabilă la o altă etapă istorică. Și această concepție este un pericol pentru toți vecinii Rusiei și o amenințare pentru pacea în lumea întreagă. Și această amenințare trebuie luată foarte în serios. Războiul informațional nu este o metaforă, ci este una din fazele războiului. Dacă războiul informațional este pierdut, atunci vine următoarea etapă – soldați, tancuri, acapararea de instituții publice, tot ce am văzut în Crimeea și apoi în Donbass.

Acum, că sunt în vizită în Moldova, mi-e tare teamă pentru această țară. Mi-e teamă pentru că mie mi se pare că războiul informațional aici nici măcar nu a fost observat. Acesta a fost pierdut încă înainte de a fost observat. Am mai spus-o și cu alte ocazii – aici specificul locului este că autoritățile adoptă de cele mai multe ori politica struțului în raport cu problemele care apar: „Haideti să nu observăm problema, poate trece de la sine”. Da, uneori se întâmplă să și treacă, e adevărat, dar mie mi se pare că această problemă trebuie observată, trebuie tratată cu toată seriozitatea, mai ales că aici alături este și Transnistria, o de facto enclavă ostilă, și

trebuie întreprinse măsuri.

■ **Lina Grău:** Ce recomandări concrete ați avea pentru a combate propaganda?

■ **Alex Grigorievs:** Una din recomandările noastre a fost să unim forțele – pentru că nu este doar un fenomen îndreptat separat împotriva Moldovei sau a Letoniei. Este împotriva Moldovei, Letoniei, Lituaniei, Estoniei, Poloniei și lista poate continua. De facto, a fost declarat război întregului Occident, doar că nu toate țările din Occident înțeleg acest lucru. Haideti să ne unim eforturile măcar noi, cei care înțelegem. Noi, în Letonia, de exemplu, suntem cu câțiva pași înainte în combaterea acestui fenomen, deci putem să împărtășim din experiența noastră. Am citit recent un studiu foarte interesant despre felul în care ajung banii rusești în Letonia, cum și cui sunt distribuiți – toate aceste lucruri pot fi verificate și scoase la iveală. Studiul a fost făcut de o organizație neguvernamentală ReyBaltica care face investigații jurnalistice. Și aceste studii la noi nu trec fără impact – acestea sunt luate la cunoștință de serviciile de securitate, de instituțiile statului. Deci, noi am depășit deja această primă etapă la care nu observăm acest pericol. Acest pericol este conștientizat.

■ **Lina Grău:** De ce spuneți că vă este teamă pentru Moldova?

■ **Alex Grigorievs:** Mi-e teamă pentru că acest război informațional, cel puțin prima lui etapă, a fost pierdut, mai precis, această agresiune informațională nu a fost observată și nu i s-a contrapus nimic sau mai nimic.

Al doilea aspect care mă îngrijorează este popularitatea foarte mare a partidelor pro-ruse aici și știm la ce poate duce asta.

Iar al treilea aspect este pentru că se observă o destabilizare a ordinii politice în Moldova, iar orice destabilizare presupune momente periculoase – apariții de putere care pot fi umplute din afară. Și desigur foarte periculoasă este acea delegitimare a organelor puterii și a vectorului european de dezvoltare care a apărut în urma „prijvatizării” puterii și a unei corupții nemaivăzute – nemaivăzute prin amploarea și obrăznicia sa.

Și desigur că pe de o parte este ușor de înțeles disperarea oamenilor care văd asta. Dar, pe de altă parte, eu înțeleg că de rezultatele acestei disperări și a protestelor la care au ieșit acești oameni vor profita cel mai probabil nu ei. Ei vor continua să rămână victime.

■ **Lina Grâu:** În Republica Moldova există o speranță, inclusiv în rândul oamenilor care au ieșit să protesteze în piață, că Occidentul, partenerii europeni vor veni să ajute. Cu ce se poate ajuta în această situație?

■ **Alex Grigorievs:** Știți, eu nu cred că asta se va întâmpla. Se poate ajuta cu un sfat, dar nu poate veni altcineva să facă ceea ce trebuie să faceți voi ca popor, ca națiune. În principiu, dacă situația internațională ar fi fost alta, atunci evoluțiile de la Chișinău ar fi putut fi privite ca „boli ale creșterii”. Dar acum există o astfel de coincidență a factorilor interni și externi care comportă un pericol major pentru însăși existența țării ca stat și națiune.

■ **Lina Grâu:** Din punctul de vedere al combaterii propagandei, Occidentul are vreun plan, se poate face ceva, poate ajuta Republica Moldova?

■ **Alex Grigorievs:** Sigur că da. Asta, mai ales că problema a fost conștientizată la mai multe nivele. Fundația Europeană pentru Democrație a comandat mai multe studii pe acest subiect, studii care au fost elaborate de expertul britanic Peter Pomeranțev și alți autori, despre ce se poate contrapune acestui fenomen, au fost elaborate recomandări și fundația respectivă finanțează și anumite măsuri concrete în legătură cu acest subiect. Apar centre pentru luptă cu agresiunea informațională rusească, apar centre de instruire a jurnaliștilor... Adică în acest sens sigur că ajutor va fi.

Eu în general sper că se va produce o trezire la realitate în Republica Moldova. Pentru că, dacă e să privim situația în lume, trebuie să apară înțelegerea faptului că în primul rând trebuie curățată puterea de influența oligarhilor. Aceasta este revendicarea cu care ar fi trebuit să se iasă în stradă.

Valeriu Vasilică: S-ar putea ca subdezvoltarea domeniului informațional să genereze probleme mult mai mari pentru viitorul Republicii Moldova

Și la Chișinău în prim planul discuțiilor despre prezentul și viitorul țării a venit subiectul propagandei, subiectul care, deși a fost la suprafață în ultimele decenii, nu părea să fie un fenomen care să afecteze securitatea națională și regională. Propaganda rusească a fost privită de clasa politică de la Chișinău drept un soft-power aproape inocent al Moscovei, spune Valeriu Vasilică, directorul Agenției de știri IPN.

■ **Lina Grâu:** Cât de puternică este influența Federației Ruse în spațiul informațional al Republicii Moldova?

■ **Vasile Vasilică:** Din punctul meu de vedere, această influență este foarte puternică, prin cele două componente pe care le prezintă. Pe de o parte, Rusia are televiziuni foarte puternice, iar pe de altă parte, are o încredere și o credibilitate foarte mare pe care aceste televiziuni le au în rândul unei mari părți a populației din Republica Moldova. Rusia are o strategie precisă și un concept bine gândit: își știe bine grupurile-țintă, știe bine psihologia oamenilor asupra cărora influențează și în sensul acesta eficiența ei este foarte mare. Tot ceea ce se

face acum dinspre Rusia spre zona noastră poate fi asemănat doar cu propaganda celui de al treilea Reich.

Societatea și statul nostru ar trebui să investească mult mai mult - și financiar, și din punctul de vedere al autorității - în acest segment, pentru că propaganda poate fi diminuată doar prin contrapropagandă, sau mai bine zis prin informare corectă, onestă, dar și foarte calitativă, foarte profesionistă.

În sensul aceasta, clasa politică din Republica Moldova nu a ajuns și nu văd să ajungă în viitorul apropiat la un anumit nivel de înțelegere a situației și a pericolului care persistă. Pentru că, pe de o parte, presa privată este foarte monopolizată. Nu am nimic cu presa privată, dar atunci când se monopolizează și se concentrează la un singur patron, sau când se depășesc limitele profesionale și se mediatizează numai un singur punct de vedere și un singur partid, asta nu mai este bine deloc.

Pe de altă parte avem presa publică. Compania Teleradio Moldova, chiar dacă în această campanie și în această perioadă este un pic mai profesionistă și cu un pic mai mult obraz, rămâne totuși la nivelul

organismelor foarte sărace și, atunci, nu poți conta că acest mecanism de influență asupra minții oamenilor ar putea concura cu foarte bogatele televiziuni ale Federației Ruse.

Prea multă lume nostalgică avem, prea multă lume credulă în ceea ce se spune de la Moscova, prea multă lume naivă că lucrurile se pot întoarce. Pentru că – ce vrea Federația Rusă? – vrea să reconstituie Uniunea Sovietică sau imperiul rus, într-un format sau altul. În această situație dramatică elementul cel mai slab pe care îl avem este elementul perceptiv.

Se cunoaște că alte țări asupra cărora bate această propagandă au antidoturi. Au antidoturi la nivel guvernamental, așa cum am zis că nu avem noi; antidoturi la nivel financiar, dar și la nivelul psihologiei societății. Noi nu avem aceste lucruri și, atâta timp cât nu este claritate aici, propaganda rusească constituie un pericol pentru existența statului Republica Moldova.

Există încă multă lume la noi care se interesează de evenimente, inclusiv de starea vremii la Habarovsk, la Moscova sau la Sankt-Petersburg, este obișnuită să apese pe buton și să privească buletinele de știri din Rusia – chiar dacă deja de ani, de decenii, acestea nu-l mai privesc direct, nu mai țin de viața lui.

Vreau să spun și câteva lucruri despre percepția mea personală, în calitate de consumator de acest produs propagandistic. Eu am ajuns la starea în care nu mai pot privi televiziunile rusești, a venit un moment al suprasaturației și eu pur și simplu mă protejiez din punctul de vedere al sănătății fizice și psihice.

Spre marile meu regret, în Republica Moldova nu doar etnici ruși au încuviințat operațiunea anti-ucraineană a Rusiei, ci și reprezentanți ai altor etnii, inclusiv ucraineni și moldoveni. Nu intră în capul meu cum cineva poate aproba agresiunea și vărsarea de sânge, cum de se face că și o poarte dintre moldoveni susțin Rusia în această situație.

Și eu înțeleg că toate aceste denaturări vin de la propaganda rusească de la care am pornit discuția.

Lina Grău: Această vulnerabilitate și această lipsă de imunitate pe care o are

societatea noastră se poate vedea și în sondajele care apar, în rezultatele alegerilor?

Vasile Vasiliță: Este un fapt demonstrat, dovedit pe parcursul perioadei de independență, că la noi comportamentul electoral este unul bazat pe criteriul etnic, lingvistic, ideologic și mai puțin pe criterii mai sănătoase – de prosperitate, de perspectivă pentru individ, pentru familia și copiii lui... Sunt lucruri mult mai firești pentru viața omului decât să consideri să este foarte patriotic să trăiești sărac, dar și să fii gata permanent de război, să ai dușmani de partea cealaltă a lumii, în capitalismul în putrefacție etc... Și noi, nu știu de ce, continuăm să trăim în aceste dimensiuni. Din punctul meu de vedere, unul dintre motive este că așa ne orientează propaganda rusească.

Iarăși, nu înțeleg cum ar putea niște oameni trei să facă o alegere în mod evident defavorabilă pentru propriile interese, votând vectorul estic – acolo unde este foarte clar că este multă sărăcie, multă dezordine, multă corupție, multă nesiguranță în ziua de mâine, acolo unde rezistă și supraviețuiește cel puternic și cel șmecher... Și se face a nu observa că avem alt model, unul foarte aproape de noi – acolo unde sunt reguli de joc clare, acolo unde sunt perspective pozitive clare.

Nu înțeleg de ce oamenii vor să revină mai degrabă la modelul vechi, unde au trebuit să stea în rânduri sălbatice ca să-și cumpere produse alimentare, unde s-au temut să vorbească ceva deschis decât la beție și la bucătărie, unde, da, erau niște garanții minime, dar nu poți să trăiești toată viața cu niște garanții minime când alături sunt alte garanții – garanții maxime pentru tine, pentru copiii tăi... Iarăși, văd ca explicație această propagandă rusească.

Revenind la percepția personală – acasă la mine o parte din familie continuă să privească televiziunile rusești și mă invită și pe mine când se dau emisiuni foarte bune, talk-show-uri profunde pe subiecte umane. Dar nu pot să le privesc, pentru că prin aceleași surse, prin credibilitatea ridicată a acestor emisiuni sunt mai apoi manipulat cu alte emisiuni, uniori chiar cu aceleași persoane – aceeași prezentatori, producători... Deci, chiar dacă pe undeva există produse făcute la standarde

jurnalistice înalte, trebuie să fiu de veghe permanent dacă nu cumva în paralel mi se bagă și altceva pe gât.

Lina Grău: Generația tânără este mai imună la această propagandă rusească decât generația mai în vârstă? Vedeți vreo perspectivă, vreo șansă de a ieși la un moment dat din această paradigmă vicioasă?

Vasile Vasiliță: Eu sper și cred că generația tânără este mai imună. Este adevărat că doar o parte din generația tânără – cea mai cultă, cea mai educată, cea care cunoaște ceva limbă, nu doar limba rusă, cea care are acces la internet și este obișnuită să o folosească. Este tot mai multă lume tânără de felul acesta. Dar în același timp rămâne o categorie destul de mare de oameni care nu au aceste deprinderi sau nu au astfel de posibilități – mă gândesc în mod special la satele noastre, pentru că și sărăcia economică este aliatul propagandei – nici nu știu cum să-i zic... calificativul cel mai apropiat ar fi neo-nazistă...

Sincer, acum, la moment, nu văd foarte multe soluții pentru depășirea acestei situații. Ele pot apărea doar în cazul în care ar putea să existe niște pârghii, niște influențe, niște finanțe, venite tot de la partenerii din Europa, la fel cum vin finanțele, expertiza și proiectele în alte domenii – în economie, în sănătate, în drumuri, în educație... Deocamdată, europenii nu s-au implicat în sistemul nostru informațional sau nu au fost tot atât de deschiși să investească, să ne ajute, să ofere granturi sau proiecte pe domeniul mass media. Dar s-ar putea ca subdezvoltarea domeniului jurnalistic, informațional să genereze probleme mult mai mari și celorlalte domenii.

Până nu scăpăm de dependența aceasta, de drogul extern propagandistic, nu avem șanse să reușim să ne constituim o viață decentă și o societate responsabilă aici, acasă la noi, să utilizăm instrumente pe care le utilizează lumea civilizată și poate doar cu trecerea acestei încercări majore ar putea exista șanse. Dar șansele se pot realiza cu bani, cu voință, cu profesionalism, cu școală bună în înțelegerea propagandei și a instrumentelor de contrapropagandă. Dar contrapropaganda cea mai bună este o viață bună pe care să o poată reflecta în mod adecvat o presă profesionistă.

Dunja Mijatović: Provocările și incitarea la violență nu sunt libertate de exprimare, ci anarhie

Dunja Mijatović, Reprezentantul special al OSCE pentru mass media, spune că subiectul propagandei este unul complex și nu poate fi depășit pe termen scurt – acesta necesită implicarea întregii societăți, dar și a autorităților, care trebuie să ofere reglementări clare și să lucreze pentru a oferi publicului alternative printr-un audiovizual național puternic.

Lina Grău: Ce modalități vedeți pentru a combate propaganda?

Dunja Mijatović: Sunt țări care au suspendat unele posturi de televiziune care au încălcat anumite reguli. Și nu cred că aceste posturi, sau oricare altele, au fost scoase din grilele operatorilor de cablu sau de satelit fără să fi fost motive pentru asta. Bineînțeles că trebuie să fiți precauți și să vedeți dacă acest lucru se face din considerente politice sau într-adevăr aceste posturi incită la ură sau promovează divizarea între oameni sau lucruri de genul acesta. Deci, trebuie să vedem situațiile individual, de la caz la caz.

Dar eu sunt foarte vocală atunci când vine vorba despre interdicții de orice fel, pentru că cred că este o cale proastă de a soluționa aceste lucruri. În același timp, trebuie să fim foarte atenți – dacă este vorba despre provocare sau incitare la violență de orice fel, atunci aici nu mai este vorba despre libertatea de exprimare, ci despre anarhie. Și respectiv,

situația trebuie reglementată după principiul supremației legii.

Lina Grău: Atunci când vine vorba despre investigarea conținutului acoperit de mass media, credeți că acesta trebuie să fie judecat în baza a ceea ce se publică sau se difuzează?

Dunja Mijatović: Da, bineînțeles, pentru că aceasta este fața și misiunea pe care o vedem sau o auzim prin intermediul unor posturi. Iată de ce avem în majoritatea statelor democratice autorități regulatorii care se ocupă de acest subiect al conținutului, ca să nu mai vorbim despre alte aspecte cum ar fi violența sau incitarea la ură, de care deja se ocupă instanțele și justiția. Deci, nici media nu este de neatins. Aceasta este interfața care comunică cu publicul și trebuie să ne asigurăm că mass media va rămâne neclintită în valorile codului etic și profesional. Și nu mă pronunț aici împotriva jurnalismului provocator, care este un jurnalism curajos și investigativ. Dar există și lucruri pe care trebuie să le protejăm și lucruri care trebuie să fie făcute cu profesionalism.

Lina Grău: Cum vi se pare situația la capitolul libertatea de expresie în Republica Moldova, pe ambele maluri ale Nistrului? Asta, mai ales că în Transnistria au fost mai multe cazuri când jurnaliștii au fost arestați?

Dunja Mijatović: Am lucrat mult în Moldova cu Guvernul și cu societatea civilă.

Am fost acolo anul trecut și planific să mai merg. Ar fi multe aspecte pe care aș vrea să le abordez. Din păcate, atunci când vine vorba despre conflicte înghețate, precum cele din Transnistria, sau din Abhazia și Osetia din Georgia, sau din oricare altă parte a lumii este greu să ajung acolo în calitate de Reprezentant special al OSCE pentru libertatea presei din cauza limitărilor pe care le are mandatul meu. Eu vorbesc cu societatea civilă, cu jurnaliști, cu Guvernul moldovean, dar limitările mele survin atunci când vine vorba despre așa-numitele autorități din Transnistria. Dar eu îmi fac vocea auzită de fiecare dată când știu că jurnaliștii sunt afectați și ridic această problemă cu fiecare ocazie.

Atunci când vine vorba despre conflicte înghețate, aceasta este o provocare pentru toate organizațiile internaționale, nu doar pentru OSCE. Și în această situație nu prea există recomandări, este foarte complicat să ajungi acolo.

Dar ce pot spune este că Moldova a făcut pași importanți în ideea de a se deschide și de a accepta normele internaționale care țin de libertatea cuvântului, dar totuși mai sunt multe lucruri de făcut, mai ales acum, când există provocări imense care țin de propagandă și alte aspecte importante.

Lina Grău: Cum poate fi combătută propaganda?

Dunja Mijatović: Lucrul acesta trebuie să-l facă jurnaliștii. Este un lucru foarte important, pentru că împotriva propagandei nu ar trebui să se lupte cu aceleași mijloace pe care le folosește aceasta. Dacă vorbim despre Moldova, atunci e foarte important ca Serviciul public al audiovizualului să fie transformat. Sunt decenii la rând de când audiovizualul public nu este unul eficient și nu s-a făcut suficient pentru a fi schimbată această stare de lucruri. Am abordat în mod constant acest subiect cu Guvernul moldovean. Au fost unele legi adoptate pentru a bloca unele posturi TV, dar acest lucru nu este suficient. Trebuie să se discute cu societatea, trebuie să se ofere o pluralitate de opinii și voci.

Deci, conflictul care există aici e greu de soluționat peste noapte, nu e ceva ce putem soluționa pe termen scurt. Este un angajament care trebuie să angreneze toată societatea pe ansamblu pentru a soluționa această problemă.

Daisy Sindelar: Propaganda are drept scop demolarea unității naționale în țările către care se îndreaptă

Daisy Sindelar, directoarea regională a Radio Europa Liberă/Radio Libertatea (RFERL) pentru Europa, Balcani și Caucaz spune că în timp ce pe plan intern propaganda rusească pune accent pe crearea unei imagini de popor excepțional, de cultivare a sentimentului de mândrie națională și a ideii că rușii sunt o națiune grozavă, în alte țări aceasta acționează pentru a demola unitatea națională și a scinda societatea.

Lina Grâu: De ce se vorbește atât de mult în ultimul timp despre propagandă și cum poate fi definit acest termen? Ce este de fapt propaganda?

Daisy Sindelar: Pe de o parte, cred că folosirea cuvântului „propagandă” se datorează faptului că vedem istoria revenind cumva până la a repeta aproape întocmai perioada sovietică. Atunci s-a născut propaganda și vedem acum repetându-se unele dintre tehnicile și alte lucruri de atunci. Din acest motiv cred termenul a devenit popular din nou.

Dar în același timp, vedem eforturi foarte active din partea guvernului rus de a-și consolida și extinde influența prin intermediul mass media. Și ce face propaganda în mod primar este de a vă modela practic mesajele legate de anumite evenimente și de a selecta anumite evenimente cu scopul de a crea o narațiune.

Ce face propaganda este practic să vă modeleze mesajul despre evenimentele speciale și să aleagă doar anumite evenimente pe care le acoperă, cu scopul de a crea o anumită narațiune care să se potrivească țării în care acționează. Puteți obiecta și spune că și alte state promovează propaganda, prin a-și mediatiza propriul lor punct de vedere. Dar în cazul Rusiei avem o țară care face acest lucru în același timp conducând extrem de agresiv campanii militare, încercând să-și extindă influența asupra vecinilor și înregistrând

regrese în privința drepturilor omului în interiorul propriei țări.

Lina Grâu: Acum un an, atunci când Ucraina vorbea despre propaganda rusească, dar și expertii din Republica Moldova băteau alarma în privința pericolului care vine prin intermediul posturilor rusești de radio și TV lăsate să emită nestingherit pe teritoriul național, Occidentul spunea că libertatea presei nu trebuie îngrădită în niciun fel. Acum, acest punct de vedere pare să se fi nuanțat, țările occidentale au început să înțeleagă ceva mai bine fenomenul propagandei, iar unele chiar au început să se confrunte cu probleme similare. În ce măsură este acum conștientizat în Occident pericolul pe care îl aduce propaganda și diferența dintre propagandă și libertatea de expresie?

Daisy Sindelar: Este o întrebare complicată legată de Ucraina. Ucraina a progresat cu adevărat spectaculos în sensul dezvoltării

societății civile și a presei libere în țară. A făcut chiar pași uriași înainte. Și în această privință cred că a fost dezamăgitor pentru unii oameni să vadă cum se fac pași înapoi și cum se impun anumite limite cu privire la tipurile de mass media la care este acces și la care nu este.

Situația în Ucraina este incredibil de complexă, foarte dificilă, motiv pentru care nu putem privi anumite aspecte în particular, fără context. Nu se poate spune: „Acest lucru este rău, pentru că libertatea presei trebuie să fie protejată cu orice preț”. Eu cred că Vestul se apropie de înțelegerea acestui lucru, începe să înțeleagă cum e cu propaganda rusească și multe alte lucruri, inclusiv faptul că situația în Ucraina este foarte serioasă, și nu doar pentru Ucraina, ci și pentru întreaga vecinătate a Rusiei și pentru viitorul continentului european de asemenea.

Deci, poate că Vestul a pornit cam lent în aspectul înțelegerii a ceea ce poate să însemne amenințarea propagandei rusești. Dar cred că au început să facă pași creativi pentru a răspunde adecvat acestei provocări și probabil sunt acum ceva mai înțelegători cu țări precum Ucraina sau Moldova, atunci când acestea adoptă deciziile pe care le adoptă.

Lina Grâu: Propaganda rusească pare să aibă două componente, pentru două grupuri-țintă – există un anumit gen de propagandă destinată publicului din țările ex-sovietice, învecinate, și alta, mai subtilă, destinată „pieței” occidentale. Ce diferențe de nuanță există între cele două tipuri de propagandă?

Daisy Sindelar: Cred că propaganda creată pentru uzul intern al populației vorbitoare de limbă rusă este legată de ideea de creare a unei imagini de popor excepțional, de mândrie națională, ideea că rușii sunt o națiune grozavă și că ceea ce fac ei și guvernul lor trebuie cu siguranță să fie corect, pentru că acest lucru se face în numele națiunii rusești.

Deci, acest tip de propagandă este plină de ură vizavi de tot ce este în afară, este evident plină de laude pentru Putin și are mereu o tentă de xenofobie, un pic de rasism și un soi de superioritate în raport cu țările din apropiere – cu vecinii.

Propaganda care merge către afară are drept scop exact inversul – se urmărește demolarea unității naționale în alte țări. Și, din păcate,

pentru că presă liberă chiar există în Vest, sunt ușor de contactat acele comunități care sunt nerăbdătoare să-i dea bătăi de cap propriului guvern sau sunt dornice să-l critice pe Barack Obama și pe liderii UE. Deci, trollii ruși pot găsi cu ușurință aceste comunități și astfel primesc o posibilitatea suplimentară de a distribui prin intermediul lor zvonuri, folosind comentariile. Ei creează o situație în care dialogul serios și demn despre evenimentele din lume este imposibil. Când intră pe un site unde fiecare articol este urmat de comentarii foarte imature pline de apeluri explicite la ură, oricine este interesat să aibă o discuție reală pe marginea subiectului respectiv mai mult ca sigur că va pleca de acolo. Deci, în consecință dacă spațiul e plin de aceste comentarii rudimentare bazate pe ură în mod sigur subiectul nu va fi dezbătut de nimeni.

Lina Grău: Cum se poate combate acest fenomen al propagandei? Țările Baltice de exemplu au fost conștiente de această problemă încă din momentul proclamării independenței. Republica Moldova, la fel ca și Ucraina de altfel, nici nu a atras atenția la acest fenomen și impresia este că în interiorul țării nu există potențial pentru a lupta cu propaganda. Ce se poate face în aceste condiții? Și ce poate contrapune Occidentul acestei ofensive a propagandei rusești?

Daisy Sindelar: Cred că una dintre modalitățile de a combate propaganda este de a face oamenii să devină conștienți de un lucru care poate fi observat cu prisosință în Ucraina. Atunci când există un eveniment de presă, trebuie de arătat cum este acesta acoperit de mass media rusă și de cea ucraineană, și eventual, de o a treia sursă, din presa occidentală, și să le spui oamenilor: „Uitați-vă la diferențele dintre aceste povești”. Astfel devine repede foarte clar că Rusia prezintă știrile dintr-o anumită perspectivă pentru că asta servește intereselor Kremlinului.

Dar un alt aspect este că mass media rusească – și vedem o mulțime de astfel de exemple – manipulează imaginile vizuale, manipulează filmările și în acest caz cred că, din păcate, cel mai bun lucru este de a spune: „Iată ce s-a întâmplat cu adevărat”, sau: „Iată, aici este o altă fotografie, din aceeași scenă – judecă singur ce s-a întâmplat cu adevărat”.

Partea complicată a jurnalismului de acest fel este că acesta necesită timp și cere audienței

să se așeze și să se gândească: „De fapt, ce văd eu aici?”.

Eu cred că tot mai mult media globală se bazează pe video, pe componenta de imagine, pe televiziuni de 24 de ore, cu blocuri de știri foarte rapide – este un monstru care trebuie hrănit în mod constant cu știri. Din punctul meu de vedere, problema aici este că asta nu le dă oamenilor oportunitatea de a sta și de a se gândi: „De fapt, ce văd eu aici?”, „Care este povestea cu adevărat importantă din spatele acestei istorii?”.

În general pentru mine personal, dar și ca jurnalist, am sperat mereu că ciclul de știri va deveni ceva mai domol, dar în același timp și jurnaliștii, dar și tot mai mulți cetățeni îngrijorați vor spune: „Trebuie de făcut un pas înapoi și să vedem ce se întâmplă de fapt cu adevărat în această poveste”.

Și în acest context pot spune că la Radio Europa Liberă avem un nou proiect care se numește „Footage versus Footage” și astfel în momentul în care avem, de exemplu, imagini în care aparent militari ucraineni împușcă civili în apropiere de Donețk încercăm să găsim imagini alternative care pot arăta o cu totul altă imagine. Și astfel, poate uneori lucrurile devin mai clare, alteori se întâmplă să se încurce și mai mult și să devină mai ambigue. Dar cel puțin încercăm să arătăm ambele părți a poveștii pentru cei care sunt interesați de asta.

Lina Grău: Ați spus recent în cadrul unei întâlniri că situația din Republica Moldova este mai bună decât în alte țări din regiune. Percepția la Chișinău este că lucrurile merg din ce în ce mai prost, în presă și în celelalte domenii. De ce spuneți că lucrurile stau mai bine în Republica Moldova decât în alte țări?

Daisy Sindelar: Intenția mea nu este de a prezenta situația din Moldova mai luminoasă decât este. Știu că lucrurile sunt extrem de serioase și dificile pentru jurnaliști aici. Motivul pentru care am spus asta a fost pentru că am făcut o comparație pozitivă cu alte țări din regiune – precum Azerbaidjan, de exemplu, unde există jurnaliști puși la închisoare sau jurnaliști omorâți, Europa Liberă și-a închis biroul său din Baku, de exemplu. În Rusia situația este aproape la fel – vedeți jurnaliști care sunt puși la închisoare sau reduși la tăcere în diferite alte moduri.

Chiar și în țări precum Georgia lucrurile stau mai prost la capitolul libertatea de expresie decât în Moldova.

Asta nu înseamnă că situația în Moldova nu este serioasă. Din păcate, este foarte serioasă. Și este regretabil că trebuie să spunem: „Este mai bine decât în Azerbaidjan doar pentru că există mai puțină violență”.

Discuțiile pe care le-am avut cu jurnaliștii de la Chișinău au fost foarte interesante pentru mine, pentru că am văzut un nivel foarte înalt și sofisticat al gândirii atunci când vine vorba despre subiecte jurnalistice și niște dezbateri intelectuale angrenante. Pentru mine, acesta a fost un semnal că există multă speranță și că există motive pentru a fi optimist în legătură cu jurnalismul din Moldova. Cred de asemenea că moldovenii înțeleg perfect de bine relațiile pe care le au atât cu Rusia, cât și cu Vestul și știu să-și folosească conexiunile din Vest pentru a atrage mai multă atenție și susținere pentru presa liberă și alte inițiative de genul acesta.

Deci, eu văd Moldova ca pe o țară plină de posibilități. Cred că starea de spirit în alte țări este mult mai defetistă, mai neîncredătoare. „Noi ne predăm și așa va fi mereu” – nu, nu am simțit astfel de stări de spirit în Moldova. Oamenii par energici, ei vor să schimbe lucrurile și din acest motiv, cred eu, este loc de optimism.

Lina Grău: Una dintre discuțiile mari și deocamdată fără un răspuns clar în Republica Moldova este situația jurnalistului neafiliat politic care simte nevoia să fie foarte critic la adresa actualei coaliții pro-europene care prin corupție și abuz a compromis parcursul european, dar făcând asta riscă să destabilizeze situația internă, evoluție favorabilă forțelor pro-ruse. Cum poate un jurnalist să-și facă treaba onest fără a deveni o unealtă utilă în destabilizarea propriei țări, în condițiile Republicii Moldova? Dumneavoastră cum ați răspunde la această dilemă?

Daisy Sindelar: Este o situație foarte dificilă și cred că putem avea o seară întreagă de discuții doar pe acest subiect. Eu cred că jurnalistul are rolul de a sta deoparte și separat de procesul politic din țara în care lucrează. Știu că este foarte dificil. Pe de altă parte, nu e nimic greșit în cazul unui jurnalist, sau al unui ziar, sau al

altor tipuri de media care adoptă anumite poziții. Cu alte cuvinte, suntem pro-vestici, pro-integrare europeană, sau pro-ruși. Este un lucru inevitabil în cea mai mare parte a organizațiilor media. Dar să luăm cazul unor media pro-vestice – acestea trebuie să fie atașate ideii de a apăra principii, nu oameni. Și dacă oficialii la putere în Moldova reprezintă ceea ce mediile liberale consideră a fi partea corectă, dar ei înșiși nu acționează corect, atunci, cred eu, este de responsabilitatea mass mediei să relateze despre asta, chiar dacă acest lucru va însemna să dai apă la moară presei ruse.

Jurnalismul este un joc pe termen lung. Și chiar dacă pe termen scurt simți că pierzi teren pentru că relatezi despre pașii ratați și greșelile grupurilor politice viziunile cărora le împărtășești tu însuși, acest lucru nu înseamnă că nu vei aplica același ochi critic dacă va fi vorba despre un alt grup sau un alt sistem politic care va veni la putere. La modul ideal, jurnalistul are abilitatea de a face un pas înapoi și de a spune: „Am principiile mele, dar de asemenea unul dintre principiile mele este că relatez despre ceea ce văd în fața mea, indiferent de cât de mult va afecta asta progresul țării mele”.

Dar, după cum am spus, este extrem de dificil de făcut asta. Totuși, sunt sigură că sunt jurnaliști în Moldova care chiar se ambiționează să acționeze astfel.

Lina Grău: Încă un lucru care se întâmplă acum în jurnalism este transformarea acestuia odată cu procesele care au loc în domeniul politic, informatic, procese care impun apropierea activității jurnalistice

de cea a activismului civic – lucru care era considerat inadmisibil acum 10 ani, de exemplu. Cum credeți că ar trebui să fie jurnalismul în special în condițiile Republicii Moldova pentru a nu fi rupt de realitate și a nu prezenta doar o perspectivă a elitelor?

Daisy Sindelar: În Moldova pare să existe o ruptură, publicul nu crede că guvernarea îi reprezintă interesele. Dar poate fi la fel de adevărat și faptul că oamenii nu cred că și mass media le reprezintă interesele, că media este percepută ca un gen de clasă intelectuală, preocupată doar de propriile probleme – că este într-un fel „cu capul în nori”.

Și ceea ce îmi place cu adevărat în programele de la Europa Liberă este că acestea merg să vorbească cu oamenii de rând despre problemele lor și în plus le dau un instrument pentru a confrunta politicienii locali și a soluționa aceste probleme. De asemenea, îmi place modul în care acestea pun în valoare oamenii care au arătat o ingeniozitate incredibilă în soluționarea problemelor, oameni care au reușit să obțină subvenții din partea UE ca să repare spitale, oameni care adună proprii lor bani pentru a instala internet pentru școală. Este incredibil. Și acestea trebuie să fie modele inspiraționale pentru oameni, să demonstreze că lucrurile pot fi făcute.

Un alt aspect care mi-a plăcut la proiectul Europei Libere este că la revenirea din localitățile vizitate jurnaliștii s-au întreat: „Am soluționat noi oare problemele?”. Deci, nu s-a pus problema: „Vai, aveți o problemă? Noi vom vorbi despre asta și apoi,

la revedere!”. Acesta este rolul jurnalistului – de a spune povestea de la început până la sfârșit.

Și m-am gândit pentru mine dacă media din SUA, de exemplu, ar participa la un astfel de program. Nu sunt sigură, pentru că în anumite aspecte pare să se treacă ușor de linie. Și aici cred că nu aș fi de acord cu unii colegi de-ai mei – simt cu tărie că jurnalismul crește tot mai mult către activism și că este nevoie de asta, pentru că oamenii, în special în această parte de lume, au nevoie ca presa să lucreze pentru ei sau să reprezinte un instrument pe care ei îl pot folosi pentru a-și îmbunătăți viața.

Lina Grău: Credeți că Moldova este o țară europeană? Este posibil un viitor european pentru Republica Moldova, sau va fi mereu o zonă gri, o zonă-tampon cu conflict de interese geopolitice?

Daisy Sindelar: Eu cred că Moldova are o mentalitate europeană, pare să fie europeană în spirit și acest lucru este deja o mare realizare.

Bineînțeles că realitatea de pe teren face lucrurile foarte complicate și eu cred că Moldova va fi într-un fel prinsă între aceste două influențe pentru mult timp. Dar, din nou, ceea ce văd eu este că oamenii de aici sunt vii, sunt curioși, sunt interesați în propria lor soartă. Și chiar dacă acestea par a fi niște lucruri foarte simple, nu cred că le veți vedea chiar în fiecare țară. Deci, eu cred că Moldova este europeană în spirit, chiar dacă încă nu oficial, cu numele.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.